

YttrandeDatum
2025-09-23Dnr
TV-2025-16298
Er referens
Dnr 6533-2025Riksdagens ombudsmän
Box 16327
103 26 Stockholm

Överlämnande av yttrande

Ärendet

Riksdagens ombudsmän (JO) har den 23 juni 2025 begärt att Tullverket ska yttra sig med anledning av att JO i ett särskilt initiativärende beslutat att utreda vilka krav som bör ställas på dokumentationen av ett beslut om husrannsakan enligt rättegångsbalken.

Tullverket välkomnar JO:s initiativärende och klarlägganden av de krav som bör ställas på dokumentationsskyldigheten i syfte att ytterligare öka effektiviteten vid användandet av tvångsmedel i brottsutredningar.

Tullverkets yttrande

Den rättsliga regleringen

Tullverkets uppdrag

I sin brottsbekämpande verksamhet inleder Tullverket förundersökning och använder tvångsmedel som t.ex. husrannsakan. Tullverket får inleda förundersökning för brott enligt lagen om straff för smuggling och vissa andra brottstyper som pekas ut i tullbefogenhetslagen¹. Med husrannsakan förstås här sådant tvångsmedel för vilket förutsättningarna i 28 kap. 1–3 a §§ rättegångsbalken gäller.

Förundersökningen leds i de fall då saken bedöms vara av enkel beskaffenhet av Tullverket. I andra fall ska ledningen av förundersökningen övertas av allmän åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet². En allmän åklagare ska även ta över förundersökningen om det behövs av särskilda skäl. Det är därför vanligt att det är allmän åklagare som tar beslut om husrannsakan i brottsutredningar som bedrivs hos Tullverket.

I de fall då Tullverket leder förundersökningen fattas ett beslut om husrannsakan av undersökningsledare, se 8 kap. 4 § tullbefogenhetslagen och 28 kap. 4 § rättegångsbalken. Tullverkets undersökningsledare tar exempelvis sådana beslut i förundersökningar avseende narkotikasmuggling av normalgraden, sedan utredningen inte kunnat färdigställas i samband med en gränspassage. En tulltjänsteman utan förordnande som undersökningsledare får endast ta beslut om husrannsakan i vissa fall då det är fara i dröjsmål, se 8 kap. 17 § tullbefogenhetslagen och 28 kap. 5 § rättegångsbalken.

¹ SFS 2024:710

² Se 5 § ÅFS 2013:3 publicerad den 5 februari 2013

Rättslig reglering av dokumentationsskyldigheten

Det finns en allmän bestämmelse i 23 kap. 21 § rättegångsbalken om att det ska föras protokoll över en förundersökning. Vidare anges i 20 § förundersökningskungörelsen att förundersökningsprotokollet ska innehålla uppgifter som rör användning av tvångsmedel. Några närmare klargöranden om vilka uppgifter om tvångsmedlet som ska dokumenteras finns inte. Det finns visserligen en mer specifik regel avseende husrannsakan i 28 kap. 9 § rättegångsbalken, men den tar sikte på dokumentationen av verkställigheten och inte själva beslutet om husrannsakan. Det saknas alltså närmare reglering av hur beslut om husrannsakan ska dokumenteras.

Tvångsmedel utgör dock ett intrång i enskildas integritet och därför finns det goda skäl för att dokumentera trots avsaknad av lagreglering. Det framhålls i juridisk litteratur att kravet på dokumentation ger beslutsfattaren en extra möjlighet att kontrollera om förutsättningarna för tvångsmedlet är uppfyllda när övervägandena skrivs ner. Dokumentationen gör det också möjligt att i efterhand granska handläggningen om beslutet exempelvis prövas för att den enskilde vill begära skadestånd av staten³.

Iakttagande av dokumentationsskyldigheten i Tullverkets verksamhet

Det är grundläggande att ett beslut om husrannsakan dokumenteras genom att det anges vem som fattat beslutet, när det skett och vilket misstänkt brott som legat till grund för åtgärden. Dessa uppgifter anges av beslutsfattaren på en för ändamålet särskild avsedd blankett som sedan registreras i Tullverkets interna ärendehanteringssystem. Blanketten biläggs detta yttrande.

På den särskilda blanketten finns det en rubrik benämnd "syften". Under den rubriken kan beslutsfattaren i fritext ange för vilket ändamål som husrannsakan ska göras – till exempel för att söka efter föremål som kan tas i beslag, eller något annat av de ändamål som rättegångsbalken godtar. Det finns även möjlighet att ange att beslutet har fattats vid fara i dröjsmål samt varför ändamålet med åtgärden skulle ha gått förlorat om den fick vänta, även om detta är uppgifter som vanligtvis förs in i protokollet över verkställighet för husrannsakan⁴.

Det förekommer att beslutsfattaren anger överväganden kring övriga rekvisit för husrannsakan i en promemoria som läggs till förundersökningsprotokollet för att hålla informationen samlad. Sådana anteckningar avser exempelvis att beslutsfattaren skriver ner vilka konkreta omständigheter som med tillräcklig styrka talar för att den misstänkte skäligen kan misstänkas för brottet. Det kan även bli aktuellt att anteckna varför det föreligger synnerlig anledning att anta att avsett resultat med åtgärden kommer att uppnås, när husrannsakan görs på annan plats än hos den misstänkte. Likaså kan anteckningar avseende proportionalitetsbedömningen på detta sätt anges i en promemoria som bifogas blanketten.

Tullverkets bedömning

Tullverket konstaterar att beslutsfattaren har möjlighet att anteckna grunden för sitt beslut i den särskilda blankett som är framtagen inom myndigheten. Beslutsfattaren kan härutöver även ange andra överväganden kring beslutet i en promemoria när det finns ett

³ Se G. Lindberg Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, JUNO version 5, publicerad digitalt år 2022, s. 144 ff.

⁴ Angående de senare angivna kraven jfr JO 2020/21 s. 370

behov av det. När det gäller utformning av beslut om husrannsakan så motsvarar förfarandet enligt Tullverket de krav som kan ställas på dokumentationen.

I syfte att förenkla förfarandet ytterligare för beslutsfattare inom Tullverket så initierar myndigheten i samband med detta ärende ett arbete för att möjliggöra införandet av anteckningar kring andra rekvisit för husrannsakan direkt i den särskilda blanketten.

Ärendets handläggning

I detta ärende har överdirektören Bodil Taylor beslutat. Föredragande har varit verksjuristen Emma Widman. I den slutliga handläggningen har även tf. rättschefen Rikard Bergman deltagit.

TULLVERKET

Bodil Taylor